

„A halál egy ötbetűs szó”

Günter Kunert kötetéről*

Günter Kunert novelláit, karcolatait olvasva adódik a kérdés: hogy lehet az élet, életünk töredezettségét ennyire pedáns, jól formázott mondatokkal megsejteni? Sehol egy odavetett, pongyola, végig nem gondolt gondolat. Minden hajszálpontosan a helyén van. Talán épp ezért – válaszolhatja sietve az olvasó –, mivel életünk amúgy is darabokra szakadozott, hiányokkal terhelt? A forma *csak azért is* vigasza életünk torzó mivoltáért? Homokból gyöngy – kínálkozik mindjárt a hasonlat. Viszont az igazi kérdés ekkor már az, hogy ez a gyöngy milyen színű, formájú, a nap felé tartva a színek milyen skálában törnek meg a felületén.

Kunert egyik kedvelt témája a magány, az emberi kapcsolatok kiürülése, a modern életvitellel járó elidegenedés. Ahogy az ember maga is pusztán dolga végző robot lesz, semmi több. A *Szomszédság* című novella főhőse így beszél erről: „... sok százezer évre volt szükség ahhoz, hogy reggelente ne alhasuk ki magunkat, hogy egy irodának nevezett szobácskában kelljen üldögnünk, ahol számokat írunk egymás alá, és összeadjuk őket, holott egyáltalán nem is érdekelnek bennünket.”

Ez a magány sokféle formát ölthet a történetekben, de a lényege ugyanaz. A *Szomszédságban* a külvárosok lakói legfeljebb a közértben váltanak néhány semmitmondó közheyles frázist, hogy aztán magukra csukva az ajtót visszasüppedjenek magányukba. A *Gyászbeszéd* című novella Mindegy nevű főhőse elvetélt színészi ambícióit éli ki az elhunyt fölötti gyászbeszédeiben. Ezt megtetézi még azzal, hogy a temetést nap mint nap parodizálva újra előadja a feleségének, aki hálás közönségnek bizonyul. Mígnem egy nap arra érkezik haza, hogy üres a lakás: a felesége eltűnt. Süket, értetlen magányába egy véletlenül hozzá került levél hozza meg az értelem szikráját, amikor is rájön, felesége régóta rákos, és ezt eltitkolandó bujdosott el fájdalmával. Mindegy urat most csapja meg a halál szele, dacára annak, hogy

eddig mindennap koporsó előtt állt. Ekkor jön rá, hogy „*a tudást érezni is kell, különben nem marad más, csupán egy újsághír, beszéd tartalom, idézetek és megfogalmazás tárgya*”.

A fenti novella ereje ironikus világlátásában rejlik, az *Olympia* címűben viszont a magány egyenesen groteszk színezetet ölt. A robotnő a maga beprogramozott mondataival, elemre járó mozdulataival vajon mennyire képes a magányt enyhíteni? A kérdés álnaiv, hiszen jól tudjuk, semennyire. Ha csak erre futna ki a novella, már a novella kezdetén tudnánk a végkifejletet. A novella viszont nemcsak erről szól, hanem legalább annyira az érzékek mechanikus, már-már gépszerű mivoltáról, amikor is megtörténhet a groteszk csere: az ember lesz gép, a gép lesz emberszerű. Az ember, aki már hűsvér társat nem remélhet, arra eszmél rá, hogy a gépember optimálisan formált lábait bámulja, mígnem egy tehetetlen gépi mozdulat elég a nemi vágy felkeltéséig. A helyzet teljesen reménytelen, és hogy elviselhető legyen ez a reménytelenség, ki kell kapcsolnia a robotot. Jobb szembenézni azzal, ami nem változhat.

Kunertől nem áll távol a groteszk hangvétel, legalábbis a kötet történe-

* Günter Kunert: *Ellenfényben*. Fordította Benő Eszter. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2019.

tei ezt sugallják az olvasónak. Nem öncélúan persze, mivel az emberi lét fonákságait világítja meg ezáltal. Szintén a géppel szimulált élet van a *Találmány* című novella közép-pontjában. A „Nagy Tervező” – aki egyfajta groteszk, fordított isten – gépe tökéletesen tudja szimulálni az életet annak minden kellemetlen következménye nélkül. Az *Időgép* című novella frappáns módon mutatja meg, hogy a távoli jövő egyforma az ember őskorával. És még bőven lehetne sorolni azokat a novellákat, amelyekben jól megformált, csattanóra kihegyezett történetet találunk, mindegyik az emberi léthelyzetről mond valami lényegeset.

Kunert sokszínűségét dicséri, hogy a tökéletesen poentírozott, lekerekített történetek mellett az emlékekkel terhelt múlt, egy-egy távoli pillanat jelenbeli felidézése is helyet kap a novellák sorában. Lány pasztellszínekkel, de feszes kontúrokkal megrajzolt kis helyzetképek ezek: első írói próbálkozások, utazás közben elsuhanó táj képei, az író kedves macskáinak rajza, ami hol megmarad kecses rajzként, hol általánosabb, emberi léthelyzetekre érvényes példázat. A záró, kötetcímadó *Önarckép ellenfényben* című írás akár egy kis feszes filozófiai értekezés is lehetne a saját magunk ábrázolásának lehetetlenségéről. *„Önmagunkat ábrázolni: paradoxon; hiszen hogyan bújhatnánk be a saját arcunk mögé anélkül, hogy tudatosodna bennünk az, hogy a saját arcunk egy álarc, amely azután már nem lehet többé a tulajdon, eredeti arcunk. Az elmélkedés elidegeníti”* – fogalmaz a narrátor a novella kezdő mondatában. Izgalmas kérdések ezek. Vajon az írás folyamata is átalakítja az ábrázolandó arcképet? (Ebben az esetben nem egyoldalú, egyenes vonalú leképezésről van szó.) Ekkor viszont egy megállíthatatlan folyamattá,

valósággal örvénnyé válik ez az ábrázolás, mivel a megnevezés, körülhatárolás újabb és újabb papírokra szorul. Mégis létszükséglet ez, mivel *lát-hatóvá* tesz, és amíg tart – a narrátor szavai szerint – megment a haláltól. Az idő vak suhanásától és az arctalanságtól szabadít meg az önábrázolás reflektív tette.

És ha már ábrázolásnál tartunk, Günter Kunert a rajz, a grafika mestere is, amiről a kötet néhány illusztrációja győzi meg az olvasót. Groteszk, karikatúraszerű rajzok ezek, üres tekintetű, szétcsúszott arcok egymásra montírozása vagy odavetett halmaza. A rajzok is, akárcsak a szövegek, azt a kafkai világképet erősítik, amelyről az utószóban olvassunk. Szólnunk kell immár a kötet – és tágabban a Kunert-élemű – szakavatott fordítójáról, Benő Eszterről, akinek jóvoltából a Kunert-versek után az alkotó prózakötetét is kezében tarthatja a magyar olvasó. Az írások tüpontos mondatai minden bizonnyal a fordító elkötelezett munkáját is dicsérik.

LAKATOS-FLEISZ KATALIN